

XITSONGA RIRIMI RO ENGETELA RO SUNGULA: PAPILA II
XITSONGA FIRST ADDITIONAL LANGUAGE: PAPER II

Nkarhi: 2½ wa tiawara

100 wa timaraka

HLAYA SWILERISO LESWI LANDZELAKA HI VUKHETA

1. Papila leri ri na tipheji ta 5. Kamba loko papila ra wena ri helerile.
2. Papila leri ri avanyisiwile hi swiyenge swimbirhi.

XIYENGE XA A: MATSALWA – NOVHELE (60)

XIYENGE XA B: SWITSALWAMBIKO SWO LEHA NA SWO KOMA (40)

3. Eka Xiyenge xa A, u languteriwa ku hlamula swivutiso hinkwaswo swa MUNE swa tsalwa ra NDZI NGO TINCIKI!
 4. Eka Xiyenge xa B, u languteriwa ku hlamula swivutiso swimbirhi ntsena. Xitshuriwa XIN'WE xa xitsalwambiko xo leha na XIN'WE xa xitsalwambiko xo koma.
 5. Sungula ku hlamula xivutiso XIN'WANA na XIN'WANA eka pheji yintshwa.
 6. Tsala hi vurhon'wana (swi saseka no vonaka) u landzelela milawu na mahikahatelo.
-

XIYENGE XA A MATSALWA**NDZI NGO TINCIKI! – A Thuketana**

Hlaya ntshaho lowu landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona:

XIVUTISO XA 1

"Ringetani ku tikhoma, tikhomeni vamanana," ku huwelela mufundhisi Chavani hi rito ro rhurhumela, leri a ri heleketiwa hi mihloti leyi a yi ri karhi yi tengatenga ematihlweni ya yena. "Majaha lama kotaka ku hlambela, enghenani mi lava ntsumbu," ku huwelela Makapana ndhuna ya muganga.

"Yooo! N'wana wa minooo! Swa antswa na mina ndzi namba ndzi tihoxa ndzi lova ni n'wana wa minooo!" ku kalakala nkulukumba Ntekele hi ku tlula a kongoma xidziva, kambe vavanuna lava a va ri ekusuhi na yena, va tlula va n'wi khoma.

"U nga swi endli sweleswo Nkhavelana, tikhome," ku vula mufundhisi Chavani kambe hi karhi na yena, swi n'wi nonon'hwela ku tikhoma, hikuva mihloti leyi ekusunguleni a yi tengatenga, kutani a yo hohlokana kunene. "Ndzi tshikeni, ndzi tshikeni ndzi ya kuma n'wana wa mina," ku kalakala nkulukumba Ntekele hi ku chukuvanya.

[P. 223]

- 1.1 I mani n'wana loyi a ku riliwa yena hi vanhu laha ka ntshaho lowu? (1)
- 1.2 Boxa hi ku komisa leswi a swi humelela hi siku leri. (2)
- 1.3 I yini xi susumeteke n'wana loyi ku endla leswi a swi endleke? (2)
- 1.4 Hi ku vona ka wena a swi fanerile ku va tatana Ntekele a rila loko a heta ku hlaya papila ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 1.5 U titwa njhani hi leswi swi nga endliwa Ntekele hi n'wana wa yena? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 1.6 I mani loyi a a ri na nandzu exikarhi ka Manayila na tata wa yena Ntekele? Nyika vonelo ra wena u tlhela u seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 1.7 Xana a swi fanerile leswaku Ntekele a rhamba vanhu va ya londzota swakudya endzhaku ka ku nyamalala ka n'wana wa yena? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 1.8 I yini lexi kombisaka leswaku mufundhisi Chavani a a khumbeka ngopfu hi ku nyamalala ka Manayila? (2)

[15]

XIVUTISO XA 2 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Hlaya ntshaho lowu landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

A tshama tano nkulukumba Ntekele, nhloko ya yena yi ri karhi yo huu! Miehleketo ya yena yi ri eka Lefty. Hi mahlo ya yena ya miehleteto, a va se a n'wi vona na Lefty ni nomu wa yena lowo tshama wu lo gabaa, loko a ri karhi a n'wi xungeta-xungeta hi ncengula a nga si n'wi mineka. Ku chava ku n'wi tsandzisa ku tshama a rhula, kwalaho a ku nyakwi, a sungula ku rhendzeleka-rhendzeleka ni kamara hi milenge leyi a yo dyu, dyu, dyu, dyu! Ana a vuya a ta ta ku ticukucukuu, esofeni a tikhomelela nhloko a ri karhi handle ka ku titwa a ku: "Ohohoo, ndzi file. Xi ta ndzi cakanyetela hi mukwana, xi ta ndzi dlaya. Hambani a ndzi endlela yini a ndzi endlela yini ku ba Mpfuleni? Yoo, ndzi hlakulele munga, hi leswi namuntlha wa na kula wo ndzi tlhavoo!"

Swi n'wi tsona vurhongo, ana a ku valu, a tlhela a rhendzeleka na kamara. Ndzhaku a ya a ya enghena ekhixini laha a nga fika a ku ndzheko wa mati u kwihi?

[P. 50–51]

- 2.1 Boxa xivangelo xa ku va nkulukumba Ntekele a bile Mpfuleni. (2)
- 2.2 Xana mhaka ya ku va nkulukumba Ntekele a kala a wela hi ndzingo wa ku ba Mpfuleni yi ku dyondzisa yini? (2)
- 2.3 Xana i mani ximhunjhatwankulu eka tsalwa leri? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 2.4 "Hawu! U ri a wu ndzi tivi? U huma kwihi wo ka u nga ndzi tivi? I mihlolo. Ndzi Ntekele, Ntekele wa Ntekele *bus service*, hi mina ndzi mi hlwerisaka le Barclays Bank hi ku hlaya macheleni. Vulavulelo ra Ntekele ri kombisa leswaku a ri munhu wa ...
- Hlawula nhlamulo yin'we eka leti landzelaka:
- A Ku tlhariha
 B Ku tirhandza
 C Ku tikukumuxa
 D Ku tixixima (1)
- 2.5 Hi ku vona ka wena i yini lexi a xi endla leswaku Jamboti a nga tiveki leswaku a xi ri xirho xa ti 'Vultures'? (2)
- 2.6 Hi kwihi ku yelana ka swiendlo swa Mpfuleni na Manayila hi tlhelo ra timhaka ta rirhandzu? (2)
- 2.7 Kun'wana eka tsalwa leri va ri: "Leswaku vukosi i mberha Ntekele a nga swi tivi?" Hlamusela hilaha xivuriso lexi xi veke ntiyiso hakona. (2)
- 2.8 Ku va Manayila a tshama a ri karhi a byela tata wa yena Ntekele leswaku 'Ndzi ngo ti nciki!' loko a n'wi sindzisa ku tekiwa hi Muzayiwe u vona yi ri mhaka ya kahle ke? Seketela nhlamulo ya wena. (2)

[15]

XIVUTISO XA 3 SWIVUTISO SWA XIMBANGU

Hlaya ntshaho lowu landzelaka kutani u hlamula swivutiso leswi nga ehansi ka wona.

"A wu swi twanga n'wana mhani?" ku vutisa Mpfuleni hi ku khoma Manayila hi voko a ya nghena na yena ekamarini ya ku tshama eka yona. "Sivara wa wena Lefty a nga ha ri kona."

"Hawu! Sesi," ku hlamula Manayila hi rito ro komba ku hlamala loku enteke ni ku twela makwavo vusiwana.

"Ina n'wana mhani ,"

"Swi humelele rini?"

"Swa endla tin'hweti tinharhu sweswi Lefty a ri endzhongweni," ku hlamula Mpfuleni hi ku tshama ehansi esofeni. "Tshama ehansi Nayi."

Kwalaho hi loko Manayila a tshama ehansi esofeni a ku ntsee! Timhaka ta ku lova ka sivara wa yena Lefty a ti n'wi tseme nhlana. Ndzhaku ka nkarhi a ku: "A ndzi twanga nchumu sesi, xana swi lo yini, o vabya?"

"Swa hlamarisa loko u nga twanga nchumu, hikuva timhaka ta va-Lefty a ti hume ni le maphepheni."

"Leswi hina ni phephe hi nga hlayeki, xana swi lo yini?"

"Sivara wa wena a a nga vabyi, u lo baleseriwa."

"Sesi!"

"Ina n'wana mhani," ku hlamula Mpfuleni hi rito ro komba ku vaviseka. "Sivara wa wena u lo dlawa."

[P. 187]

- 3.1 Hlamusela ndlela leyi va-Lefty na tinsulavoyakulobye va yi tirhiseke ku kota ku hlasela movha wa ka Jesco va va tekela mali? (2)
- 3.2 Jamboti a a kunguhatile ku tshika vunsulavoya a ya lava ntirho eBonn. Xana xivangelo lexi endleke leswaku a tihela a byi endla nakambe i yini? (2)
- 3.3 Xana xisihalari eka tsalwa leri i mani? Seketela nhlamulo ya wena. (2)
- 3.4 Boxa mavito mambirhi ya swibochwa leswi a swi etlela na Jamboti epurasini ra baas Donder. (2)
- 3.5 Xana i yini lexi endleke leswaku Jamboti a kumeka purasini ra Pluimvee eka baas Donder? (2)

[10]

XIVUTISO XA 4 XITSALWANA

Nkulukumba Ntekele a a nga ri na kurhula eka tsalwa leri. Hlamusela swiphiquo hinkwaswo leswi a a hlangana na swona evuton'wini bya yena.

[20]

60 wa timaraka

XIYENGE XA B SWITSHURIWA SWA SWITSALWAMBIKO**XIVUTISO XA 5 XITSALWAMBIKO XO LEHA****SWILERISO**

- Rhangang u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwana xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 150–200 wa marito.

N'WANGULANO

Tsala **n'wangulano** exikarhi ka nhloko ya xikolo na mutswari wa mudyondzi loyi a nga tiki hi mfanelo exikolweni.

[30]**XIVUTISO XA 6 XITSALWAMBIKO XO KOMA****SWILERISO**

- Rhangang u endla nkunguhato u nga si sungula ku tsala.
- Xitsalwana xa wena xi fanele ku va kwalomu ka 120–150 wa marito.

SWILERISO

U hlawuriwile ku va murhangeri etlilasini ya n'wina. Tsala **swileriso** leswi mi twananeke swona tanihi tlilasi leswaku swi landzeleriwa.

[10]

40 wa timaraka

Ntsengo hinkwawo: 100